

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

29. mai 2018*

Eelotsusetaotlus – Loomade heaolu kaitse nende surmamisel – Usuriitustega ettekirjutatud erilised tapmisviisid – Islami ohverduspüha – Määrus (EÜ) nr 1099/2009 – Artikli 2 punkt k – Artikli 4 lõige 4 – Kohustus viia riituslik tapmine läbi määruse (EÜ) nr 853/2004 nõuetele vastavas tapamajas – Kehtivus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 10 – Usuvabadus – ELTL artikkel 13 – Usuriitustega seotud rahvuslike tavade austamine

Kohtuasjas C-426/16,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel'i (Brüsseli hollandikeelne esimese astme kohus, Belgia) 25. juuli 2016. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 1. augustil 2016, menetluses

Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW jt

versus

Vlaams Gewest,

menetluses osalesid:

Global Action in the Interest of Animals (GAIA) VZW,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident A. Tizzano (ettekandja), kodade presidendid R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, J. Malenovský ja E. Levits, kohtunikud E. Juhász, A. Borg Barthet, C. Lycourgos, M. Vilaras ja E. Regan,

kohtujurist: N. Wahl,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades kirjalikku menetlust ja 18. septembri 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW jt, esindaja: *advocaat* J. Roets,
- Vlaams Gewest, esindajad: *advocaat* J.-F. De Bock ja *advocaat* V. De Schepper,

* Kohtumenetluse keel: hollandi.

- Global Action in the Interest of Animals (GAIA) VZW, esindajad: *advocaat* A. Godfroid ja *advocaat* Y. Bayens,
- Eesti valitsus, esindaja: N. Grünberg,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. Bulterman ja B. Koopman,
- Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: G. Brown, keda abistas *barrister* A. Bates,
- Euroopa Liidu Nõukogu, esindajad: E. Karlsson, S. Boelaert ja V. Piessevaux,
- Euroopa Komisjon, esindajad: A. Bouquet, H. Krämer ja B. Eggers,

olles 30. novembri 2017. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb nõukogu 24. septembri 2009. aasta määruse (EÜ) nr 1099/2009 loomade kaitse kohta surmamisel (ELT 2009, L 303, lk 1) artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes sama määruse artikli 2 punktiga k.
- 2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses, mille pooled on ühelt poolt mitmesugused islamiühendused ja mošeede katusorganisatsioonid, mis tegutsevad Vlaams Gewest'i (Flandria piirkond, Belgia) territooriumil, ja teiselt poolt see piirkond ning mis käsitleb Vlaamse minister van Mobiliteit, Openbare Werken, Vlaamse Rand, Toerisme en Dierenwelzijn'i (mobiilsuse, ehitustööde, Flandria äärealade, turismi ja loomade heaolu minister Flandrias, edaspidi „Flandria piirkonna minister“) otsust alates 2015. aastast enam mitte lubada islami ohverduspüha ajal loomade uimastuseta riituslikku tapmist Flandria piirkonna valdades ajutiselt sisse seatud tapmiskohtades.

Liidu õigus

Määrus nr 853/2004

- 3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 853/2004, millega sätestatakse loomset päritolu toidu hügieeni erieeskirjad (ELT 2004, L 139, lk 55; ELT eriväljaanne 03/45, lk 14, ja parandus ELT eriväljaanne 03/46, lk 334), põhjenduses 18 on märgitud:
„(18) Käesolevas määruses sätestatud struktuuri- ja hügieeninõudeid on asjakohane kohaldada igat liiki ettevõtete suhtes, sealhulgas väikeettevõtted ja liikuvtapamajad.“
- 4 Määruse artikli 4 lõikes 1 on sätestatud:
„Toidukäitlejad viivad turule [Euroopa Liidus] valmistatud loomset päritolu tooteid üksnes siis, kui need on valmistatud ja neid on käsitsatud eranditult ettevõtetes:
a) mis vastavad [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 852/2004 toiduainete hügieeni kohta (ELT 2004, L 139, lk 1; ELT eriväljaanne 13/34, lk 319)] asjakohastele nõuetele, käesoleva määruse II ja III lisa ning toidualaste õigusnormide muudele asjakohastele nõuetele

ja

b) mille pädev asutus on registreerinud või, kui see on nõutav kooskõlas lõikega 2, tunnustanud.“

Määrus nr 1099/2009

5 Määrusega nr 1099/2009 on liikmesriikidele kehtestatud ühised eeskirjad loomade heaolu kaitsmiseks nende tapmisel või surmamisel.

6 Määruse põhjendused 4, 8, 15, 18, 43 ja 44 on sõnastatud järgmiselt:

„(4) Loomade heaolu on [liidu] väärtus, mida kinnitab Euroopa Ühenduse asutamislepingule lisatud protokoll (nr 33) loomade kaitse ja heaolu kohta (edaspidi „protokoll (nr 33)“). Loomade kaitse tapmisel ja surmamisel on pannud avalikkuse muretsema ja see mure mõjutab ka tarbijate hoiakuid põllumajandustoodete suhtes. Lisaks aitab loomade kaitse tõhustamine tapmisel parandada liha kvaliteeti ning sellel on ka kaudne soodne mõju tapamajade tööohutusele.

[...]

(8) [...] [Ü]henduse tapamajade suhtes kohaldatavaid toiduohutusalasid õigusakte [on] põhjalikult muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrusega (EÜ) nr 852/2004 toiduainete hügieeni kohta [(ELT 2004, L 139, lk 1; ELT eriväljaanne 13/34, lk 319)] ja [määrusega nr 853/2004]. Nimetatud määrustes rõhutatakse toidukäitlejate vastutust toidu ohutuse tagamise eest. Tapamajade suhtes kohaldatakse ka vastuvõtmiseelset menetlust, mille käigus pädev asutus kontrollib tapamaja konstruktsiooni, planeeringut ja sisseseadet, et tagada kooskõla vastavate toiduohutusalasid tehniliste eeskirjadega. Loomade heaoluga seotud asjaolusid tuleks tapamajades, nende konstruktsioonis, planeeringus ja sisseseades paremini arvesse võtta.

[...]

(15) Protokollis (nr 33) rõhutatakse vajadust austada [liidu] põllumajandus- ja siseturupoliitika kujundamisel ja elluviimisel muu hulgas ka liikmesriikide õigus- ja haldusnorme ning tavasid, eriti kui need on seotud usuliste riiuste, kultuuritraditsioonide ja piirkondliku pärandiga. Seetõttu on asjakohane jätta määruse reguleerimisalast välja kultuurisündmused, mille puhul vastavuse saavutamine loomade heaolu käsitlevate nõuetega mõjutaks ebasoodsalt kõnealuse sündmuse põhiolemust.

[...]

(18) [Nõukogu 22. detsembri 1993. aasta direktiiviga 93/119/EÜ loomade kaitse kohta tapmisel või surmamisel (EÜT 1993, L 340, lk 21; ELT eriväljaanne 03/15, lk 421)] on ette nähtud erand uimastamise suhtes, kui tapamajades toimetatakse loomade riituslikku tapmist. Kuna riitusliku tapmise suhtes kohaldatavate [liidu õiguse] sätete ülevõtmisel esineb erinevusi, mis on tingitud riigisisestest tingimustest, ning arvestades, et riiklikes eeskirjades võetakse arvesse asjaolusid, mis ulatuvad kaugemale käesoleva määruse eesmärkidest, on oluline säilitada erand loomade tapaeelse uimastamise suhtes, jättes igale liikmesriigile teatava subsidiaarsuse. Sellega tagatakse käesoleva määruse puhul usuvabaduse austamine ja õigus väljendada oma usku või uskumusi palvetalitustes, õpetamises, praktilises tegevuses ja kombestikis, nagu on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 10.

[...]

(43) Uimastuseta tapmisel tuleb kannatuste minimaalseks muutmise eesmärgil kõri täpselt läbi lõigata terava noaga. Lisaks aeglustub loomadel, kelle liikumist pärast kõri läbilõikamist mehaaniliselt ei piirata, tõenäoliselt ka veretustamise protsess, pikendades tarbetult kannatusi. Veised, lambad ja kitsed on kõige tavalisemad loomaliigid, keda sel viisil tapetakse. Seetõttu tuleks uimastuseta tapetavate mäletsejaliste liikumist piirata individuaalselt ja mehhaaniliselt.

(44) Tapamajades kohaldatakse loomade käitlemise ja nende liikumise piiramise suhtes järjepidevalt teaduse ja tehnilise arengu saavutusi. Seetõttu on oluline anda komisjonile volitus muuta loomade tapaeelset käitlemist ja liikumise piiramist käsitlevaid nõudeid, säilitades loomade kaitse ühtlase ja kõrge taseme.

[...]“.

7 Määruse nr 1099/2009 artikli 1 „Sisu ja reguleerimisala“ lõikes 3 on ette nähtud:

„Käesolevat määrust ei kohaldata järgmistel juhtudel:

a) kui loomad surmatakse

[...]

iii) kultuuri- või spordisündmuste ajal;

[...]“.

8 Määruse artikkel 2 „Mõisted“ on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

f) „uimastamine“ – tahtlikult käivitatud protsess, mis ilma valu tekitamata põhjustab teadvuse ja tundlikkuse kaotust, sealhulgas igasugune silmapilkse surmaga lõppev protsess;

g) „riitus“ – loomade tapmisega seotud toimingute rida, mis on ette nähtud usundite raames;

[...]

k) „tapamaja“ – määruse [...] nr 853/2004 reguleerimisalasse kuuluv ettevõtte maismaaloomade tapmiseks;

[...]“.

9 Määruse nr 1099/2009 artiklis 4 „Uimastamise meetodid“ on sätestatud:

„1. Loomi tohib surmata üksnes pärast uimastamist, mida tehakse vastavalt I lisas sätestatud meetoditele ning nende meetodite kohaldamisega seonduvatele erinõuetele. Teadvuse ja tundlikkuse puudumine tagatakse kuni loomade surmani.

[...]

4. Lõike 1 nõudeid ei kohaldata loomade suhtes, kelle puhul teatud religioossete rituaalide tõttu kasutatakse erilisi tapmisviise, tingimusel et tapmine toimub tapamajas.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 10 Nagu nähtub Euroopa Kohtule esitatud toimikust, on islami ohverduspüha (edaspidi „ohverduspüha“) püha, mida praktiseerivad moslemid tähistavad igal aastal kolme päeva vältel usuettekirjutuse järgimiseks.
- 11 Eelotsusetaotlusest ilmneb, et suur hulk praktiseerivaid moslemeid Belgias peavad oma usukohuseks tappa või lasta tappa eelistatavalt selle püha esimesel päeval loom, kelle liha süüakse seejärel osaliselt pereringis ning osaliselt jagatakse puudust kannatavatele inimestele, naabritele ja kaugematele sugulastele.
- 12 Belgia moslemikogukonna enamiku hulgas valitseb üksmeel, mida on väljendanud teoloogide kogu selle riigi moslemite esindusorganis, et riituslik tapmine peab toimuma loomade eelneva uimastamiseta ja muid selle tapmisega seotud usuriituse ettekirjutusi arvesse võttes (edaspidi „riituslik tapmine“).
- 13 Loomakaitset ja loomade heaolu käsitleva 14. augusti 1986. aasta seaduse (loi du 14 août 1986 relative à la protection et au bien-être des animaux; *Belgisch Staatsblad*, 3.12.1986, lk 16382) artikli 16 lõike 2 rakendamiseks oli kuninga 11. veebruari 1988. aasta määruses, mis käsitleb usuriitusega ette nähtud tapmist (arrêté royal du 11 février 1988 relatif à certains abattages prescrits par un rite religieux; *Belgisch Staatsblad*, 1.3.1988, lk 2888), ette nähtud, et Belgias võis usuriitusega ette nähtud tapmist läbi viia ainult õiguspäraselt tegevusloa saanud tapamajades (edaspidi „tegevusloaga tapamajad“) või „asutustes, millele on põllumajandusvaldkonna eest vastutav minister andnud loa pärast kooskõlastamist rahvatervise valdkonna eest vastutava ministriga“ (edaspidi „ajutised tapmiskohad“).
- 14 Nende õigusnormide alusel andiski Belgia föderaalminister alates 1998. aastast igal aastal loa ajutistele tapmiskohtadele, mis koos tegevusloaga tapamajadega võimaldasid tagada riituslikud tapmised ohverduspüha ajal, korvates tegevusloaga tapamajade võimsuse puudujäägi, mis on seotud nõudluse kasvuga sellel perioodil.
- 15 Service public fédéral de la Santé publique, de la Sécurité de la chaîne alimentaire et de l'Environnement (riiklik rahvatervise, toiduohutuse ja keskkonnaamet) avaldas pärast moslemikogukonnaga kooskõlastamist eri aegadel kuni 2013. aastani ohverduspüha korraldamise „juhendi“, mis sisaldas soovitusi ajutiste tapmiskohtade avamiseks ja käitamiseks.
- 16 Pärast kuuendat riigireformi anti loomade heaolu alane pädevus alates 1. juulist 2014 üle piirkondadele. Nii võttis Flandria piirkond 2014. aasta ohverduspüha korraldamiseks oma territooriumil omakorda vastu 2013. aasta föderaaljuhendiga sarnase juhendi, milles oli märgitud, et ajutisi tapmiskohti võidakse lubada pädeva ministri eraldi loal kindlaksmääratud perioodiks, tingimusel et mõistlikul kaugusel asuvates tegevusloaga tapamajades puudub piisav tapavõimsus, ja eeldusel et nendes tapmiskohtades järgitakse teatud sisseseadele kehtivaid nõudeid ja tegevusalaseid kohustusi.
- 17 Flandria piirkonna minister teatas 12. septembril 2014 siiski, et alates 2015. aastast ei väljasta ta enam lubasid ajutiste tapmiskohtade jaoks, kus oleks võimalik ohverduspüha ajal riituslikku tapmist läbi viia, põhjusel, et niisugused load oleksid vastuolus määruse nr 1099/2009 sätetega ja eelkõige eeskirjaga, mis on sätestatud määruse artikli 4 lõikes 4 koostoimes artikli 2 punktiga k ja mille kohaselt loomi, kelle puhul kasutatakse riitustega ettekirjutatud erilisi tapmisviise, võib uimastuseta tappa üksnes tapamajades, mis vastavad määruse nr 853/2004 nõuetele.
- 18 Minister saatis seega 4. juunil 2015 Flandria linnapeadele ja vallavanematele ringkirja, milles teatas neile, et alates 2015. aastast peavad kõik loomade uimastuseta tapmised, sealhulgas riituslikud tapmised ohverduspüha raames toimuma ainult tegevusloaga tapamajades, mis vastavad määruse nr 853/2004 nõuetele (edaspidi „vaidlustatud ringkiri“).

- 19 Flandria piirkonna minister viitas eelkõige Euroopa Komisjoni tervise ja toiduohutuse peadirektoraadi 30. juuli 2015. aasta dokumendile „Belgias 24. novembrist kuni 3. detsembrini 2014 läbi viidud audit, et hinnata loomade heaolu kontrollimist tapmise ja selle juurde kuuluvate toimingute ajal“ (DG(SANTE) 2014-7059 – RM). Selles dokumendis oli nimelt märgitud, et „loomade uimastuseta surmamine usuriituste tarbeks väljaspool tapamaja ei vasta määrusele [nr 1099/2009]“.
- 20 Selles kontekstis pöördusid põhikohtuasja kaebajad 5. veebruaril 2016 Flandria piirkonna vastu Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel'isse (Brüsseli hollandikeelne esimese astme kohus, Belgia).
- 21 Põhikohtuasja kaebajad vaidlustavad esimese võimalusena määruse nr 1099/2009 kohaldatavuse riitusliku tapmise suhtes, kuna vastavalt artikli 1 lõike 3 punkti a alapunktile iii on määruse kohaldamisalast välja jäetud loomade tapmine „kultuuri- või spordisündmuste ajal“. Teise võimalusena vaidlustavad kaebajad määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikega 4 kehtestatud eeskirja kehtivuse koostoimes artikli 2 punktiga k, kuivõrd esiteks rikub see usuvabadust, mis on kaitstud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 10 ning 4. novembril 1950 Roomas allkirjastatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikliga 9, ning teiseks ei austa see ohverduspüha riituste alaseid Belgia tavasid, mis on tagatud ELTL artikliga 13.
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib kõigepealt, et ohverduspüha raames toimuv riituslik tapmine kuulub määruse nr 1099/2009 kohaldamisalasse, kuna see tegevus on hõlmatud mõistega „riitus“ artikli 2 punkti g tähenduses, ja selle suhtes kehtib niisiis määruse artikli 4 lõikes 4 sätestatud eeskiri.
- 23 Samas leiab nimetatud kohus siiski, et rakendades eeskirja, mis on sätestatud määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes artikli 2 punktiga k, piirab vaidlustatud ringkiri õigust usuvabadusele ja rikub usuriitustega seotud Belgia tavasid. Ringkiri kohustab nimelt praktiseerivaid moslemeid riituslikku tapmist ohverduspüha ajal läbi viima tegevusloaga tapamajades, mille konstruktsioon, põrandaplaan ja sisseseade vastavad määruses nr 853/2004 ette nähtud tehnilistele nõuetele. Flandria piirkonna territooriumil ei ole nendele nõuetele vastavaid tapamajasid siiski piisavalt, et vastata *halal*-liha nõudluse kasvule, mis leiab üldjuhul aset ohverduspüha ajal. Seega takistab kohustus viia riituslik tapmine läbi tegevusloaga tapamajades paljudel praktiseerivatel moslemitel järgida oma usukohustust tappa või lasta tappa ohverduspüha esimesel päeval loom usuriituse ettekirjutuste järgi.
- 24 Lisaks leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et see piirang ei ole ei vajalik ega proportsionaalne sellega taotletavate loomade heaolu ja rahvatervise kaitse õiguspäraste eesmärkide seisukohast. Nimelt, esiteks on aastatel 1998–2014 loa saanud ajutistel tapmiskohtadel õnnestunud tagada loomade kannatuste vältimine ja rahvatervise kaitse piisaval tasemel. Teiseks eeldaks ajutiste tapmiskohtade ümberehitamine tapamajadeks, mille konstruktsioon, põrandaplaan ja sisseseade vastaksid määruses nr 853/2004 ette nähtud tehnilistele nõuetele, väga suuri rahalisi investeeringuid, mis oleksid ebaproportsionaalsed, arvestades nendes toimuva riitusliku tapmise ajutist laadi.
- 25 Nende kaalutluste tõttu on eelotsusetaotluse esitanud kohtul kahtlused määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivuse suhtes koostoimes artikli 2 punktiga k.
- 26 Neil asjaoludel otsustas Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Brüsseli hollandikeelne esimese astme kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas määruse [nr 1099/2009] artikli 4 lõige 4 koostoimes selle artikli 2 punktiga k on kehtetu seetõttu, et see rikub [EIÕK] artiklit 9, [harta] artiklit 10 ja/või [ELTL] artiklit 13, kuna selles on sätestatud, et loomi, kelle puhul kasutatakse usuriitustega ettekirjutatud erilisi tapmisviise, võib uimastuseta tappa ainult tapamajas, mis kuulub määruse [nr 853/2004] kohaldamisalasse, samas kui Flandria piirkonna territooriumil ei ole selliste tapamajade võimsus piisav, et vastata loomade uimastuseta riitusliku tapmise nõudlusele, mida täheldatakse igal aastal [...] ohverduspüha ajal, ning kuna ametiasutuste loal

ja kontrolli all tegutsevate ajutiste tapmiskohtade määruse [nr 853/2004] kohaldamisalasse kuuluvateks tapamajadeks ümberehitamisega kaasnevad kulud ei näi olevat ei vajalikud, et saavutada silmas peetud loomade heaolu ja rahvatervise eesmärke, ega ka nende eesmärkidega proportsionaalsed?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

Vastuvõetavus

- 27 Flandria piirkond, Madalmaade ja Ühendkuningriigi valitsus ning Euroopa Liidu Nõukogu ja komisjon väidavad, et eelotsuse küsimus on vastuvõetamatu.
- 28 Esiteks leiavad Flandria piirkond ja Ühendkuningriigi valitsus, et küsimus ei ole asjakohane selle sõnastuse tõttu. Nad väidavad nimelt, et õiguse usuvabadusele võimalik piirang võiks tuleneda üksnes määrusest nr 853/2004, kuna selle määrusega on kehtestatud nendele tapamajadele loa andmise tingimused, kus vaidlustatud ringkirja kohaselt peab ohverduspüha ajal riituslik tapmine toimuma. Seega puudub küsimusel seos põhikohtuasjaga, kuna küsimus ei käsitle mitte määruse nr 853/2004 kehtivust, vaid määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes artikli 2 punktiga k.
- 29 Teiseks avaldavad Flandria piirkond, Madalmaade ja Ühendkuningriigi valitsus ning nõukogu ja komisjon kahtlust eelotsuse küsimuse tarvilikkuse suhtes. Nad väidavad eelkõige, et küsimus põhineb riigisisestel faktilistel asjaoludel, millel puudub seos määrusega nr 1099/2009, mistõttu ei saa need asjaolud määruse kehtivust mõjutada. Põhikohtuasja aluseks olev probleem tuleneb nimelt ainult Flandria piirkonna tegevusloaga tapamajade ebapiisavast tapavõimsusest, et tulla toime nõudlusega ohverduspüha ajal, ja suurest rahalisest investeringust, mida oleks vaja ajutiste tapmiskohtade ümberehitamiseks määruse nr 853/2004 nõuetele vastavateks tapamajadeks.
- 30 Sellega seoses väärleb kõigepealt märkimist, et üksnes asja menetleval ja selle lahendamise eest vastutaval liikmesriigi kohtul on õigus kohtuasja eripära arvesse võttes hinnata nii eelotsuse vajalikkust asjas otsuse tegemiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatava küsimuse asjakohasust. Seega, kui küsimus on esitatud liidu õigusnormi tõlgendamise või kehtivuse kohta, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud otsuse tegema (16. juuni 2015. aasta kohtuotsus Gauweiler jt, C-62/14, EU:C:2015:400, punkt 24, ja 4. mai 2016. aasta kohtuotsus Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, punkt 15).
- 31 Järelikult kehtib eeldus, et liidu õigust puudutav eelotsuse küsimus on asjakohane. Euroopa Kohus võib keelduda sellisele küsimusele vastamast vaid siis, kui on ilmne, et küsimuses osutatud liidu õigusnormi tõlgendusel või kehtivuse kontrollimisel ei ole mingit seost põhikohtuasja asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (16. juuni 2015. aasta kohtuotsus Gauweiler jt, C-62/14, EU:C:2015:400, punkt 25).
- 32 Mis puudutab käesoleval juhul esiteks argumenti, et esitatud küsimus ei ole põhikohtuasja lahendamiseks asjakohane, siis tuleb märkida, et vastab tõele, et nendele tapamajadele loa andmise tingimused, kus vaidlustatud ringkirja kohaselt peab ohverduspüha ajal riituslik tapmine alates 2015. aastast toimuma, on kehtestatud määrusega nr 853/2004. Euroopa Kohtule esitatud toimikust nähtub siiski selgelt, et ringkiri väljastati konkreetselt määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes artikli 2 punktiga k ette nähtud eeskirja alusel, mille kohaselt peab riituslik tapmine toimuma tegevusloaga tapamajades, mis vastavad määrusega nr 853/2004 kehtestatud tehnilistele nõuetele.
- 33 Neil asjaoludel on eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus osas, milles see puudutab määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes määruse artikli 2 punktiga k, ilmselgelt seotud põhikohtuasja asjaolude ja esemega ning seega on see põhikohtuasja lahendamiseks täiesti asjakohane.

- 34 Mis puudutab teiseks argumenti, et küsimus on tarbetu, kuna see põhineb riigisisestel faktilistel asjaoludel, mis ei ole määruse nr 1099/2009 võimaliku kehtetusega seotud, siis tuleb märkida, et seda argumenti tuleb analüüsida käesoleva eelotsusetaotluse sisulisel läbivaamisel, nagu ka kohtujurist oma ettepaneku punktides 39–42 rõhutas.
- 35 Nimelt on sellise argumenti eesmärk tegelikult eitada isegi võimalust tunnistada liidu esmase õiguse ning iseäranis harta ja EL toimimise lepingu sätete alusel kehtetuks määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes artikli 2 punktiga k ette nähtud eeskiri, väites, et sellest eeskirjast tulenev kohustus viia riituslikke tapmisi läbi tegevusloaga tapamajades ei saa iseenesest olla usuvabaduse ja usuriitustega seotud rahvuslike tavade kasutamise piirang.
- 36 Eespool toodust järeldub, et esitatud küsimus on vastuvõetav.

Sisulised küsimused

- 37 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub oma küsimusega Euroopa Kohtul kontrollida määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes määruse artikli 2 punktiga k lähtuvalt harta artiklist 10, EIÕK artiklist 9 ja ELTL artiklist 13, kuna määruse nr 1099/2009 kõnealuste sätetega on kehtestatud kohustus viia islami ohverduspüha ajal riituslik tapmine läbi tegevusloaga tapamajades, mis vastavad määrusega nr 853/2004 kehtestatud tehnilistele nõuetele.

Määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivus koostoimes määruse artikli 2 punktiga k lähtuvalt harta artiklist 10 ja EIÕK artiklist 9

- 38 Kõigepealt väärib märkimist, et liit on õigusel rajanev liit, milles kontrollitakse selle institutsioonide aktide kooskõla eelkõige aluslepingutega, õiguse üldpõhimõtetega ja põhiõigustega (6. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Schrems, C-362/14, EU:C:2015:650, punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 39 Mis puudutab kõigepealt eelotsuse küsimuses osutatud õigust usuvabadusele, siis eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab kaitsele, mis sellele on antud nii harta artikliga 10 kui ka EIÕK artikliga 9.
- 40 Sellega seoses tuleb täpsustada, et kuigi EIÕKga tunnustatud põhiõigused on liidu õiguse üldpõhimõtted, nagu kinnitab ELL artikli 6 lõige 3, ning kuigi harta artikli 52 lõikes 3 on sätestatud, et hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad EIÕKga tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud, ei kujuta viimane endast liidu õiguskorda formaalselt kuuluvat õigusinstrumenti, seni kuni liit ei ole konventsiooniga ühinenud (26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 44; 3. septembri 2015. aasta kohtuotsus Inuit Tapiriit Kanatami jt vs. komisjon, C-398/13 P, EU:C:2015:535, punkt 45, ning 15. veebruari 2016. aasta kohtuotsus N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punkt 45).
- 41 Seetõttu tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotletav kontroll selle üle, kas määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõige 4 koostoimes määruse artikli 2 punktiga k on kehtiv, läbi viia harta artikli 10 seisukohast (vt analoogia alusel 15. veebruari 2016. aasta kohtuotsus N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 42 Seejärel tuleb kontrollida, kas usuriitustega ettekirjutatud erilised tapmisviisid määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 tähenduses kuuluvad harta artikli 10 lõike 1 kohaldamisalasse.
- 43 Selle kohta tuleb mainida, et nähtuvalt Euroopa Kohtu praktikast kätkeb harta artikli 10 lõikega 1 kaitstud õigus mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele muu hulgas igapäevase vabadust kuulutada oma usku või veendumusi nii ükski kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt kultuse, õpetamise,

tava ja sellega kaasnevate erinevate kombetalituste kaudu (vt selle kohta 14. märtsi 2017. aasta kohtuotsus *G4S Secure Solutions*, C-157/15, EU:C:2017:203, punkt 27, ning 14. märtsi 2017. aasta kohtuotsus *Bouagnaoui ja ADDH*, C-188/15, EU:C:2017:204, punkt 29).

- 44 Lisaks tuleb märkida, et hartas on mõistet „usk“ kasutatud laias tähenduses, nii et see võib hõlmata nii *forum internum*'it ehk veendumuste omamist kui ka *forum externum*'it ehk usu avalikku kuulutamist (vt selle kohta 14. märtsi 2017. aasta kohtuotsus *G4S Secure Solutions*, C-157/15, EU:C:2017:203, punkt 28, ning 14. märtsi 2017. aasta kohtuotsus *Bouagnaoui ja ADDH*, C-188/15, EU:C:2017:204, punkt 30).
- 45 Sellest järeldub, et usuriitustega ettekirjutatud erilised tapmisviisid määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 tähenduses kuuluvad harta artikli 10 lõike 1 kohaldamisalasse (vt analoogia alusel EIK 27. juuni 2000. aasta kohtuotsus *Cha'are Shalom Ve Tsedek vs. Prantsusmaa*, CE:ECHR:2000:0627JUD002741795, punkt 74).
- 46 Lõpuks tuleb kontrollida, kas määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 ette nähtud eeskiri tõepoolest hõlmab põhikohtuasjas kõne all olevat riituslikku tapmist, nagu märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus.
- 47 Sellega seoses tuleb rõhutada, et selles sättes kasutatud mõiste „religioosne rituaal“ on määruse nr 1099/2009 artikli 2 punktis g määratletud riitusena ehk kui „loomade tapmisega seotud toimingute rida, mis on ette nähtud usundite raames“.
- 48 Ent nagu käesoleva kohtuotsuse punktides 11 ja 12 märgitud, ilmneb eelotsusetaotlusest, et põhikohtuasjas kõne all olev riituslik tapmine on usuriitus, mida igal aastal tähistab suur hulk praktiseerivaid moslemeid Belgias konkreetse usurettekirjutuse järgimiseks, mis seisneb kohustusel tappa või lasta tappa eelnevalt uimastamata loom, kelle liha süüakse seejärel osaliselt pereringis ning osaliselt jagatakse puudust kannatavatele inimestele, naabritele ja kaugematele sugulastele.
- 49 Sellest järeldub, et kõnealune tapmine kuulub tõepoolest mõiste „religioosne rituaal“ alla määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 tähenduses. Järelikult kuulub see harta artikli 10 lõike 1 kohaldamisalasse.
- 50 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 51–58 märkis, ei saa seda kaalutlust kahtluse alla seada GAIA poolt oma kirjalikes seisukohtades ja kohtuistungil esile toodud teoloogiline arutelu, mis toimub moslemikogukonna erinevates usuvooludes selle üle, kas ohverduspüha ajal loomade eelneva uimastamiseta tapmise kohustus on absoluutne või mitte, ja väidetavate alternatiivsete lahenduste üle juhul, kui sellise kohustuse täitmine on võimatu.
- 51 Võimalike teoloogiliste lahkavuste olemasolu selles küsimuses ei saa nimelt iseenesest ümber lükata sellise riitusliku tapmisega seotud tegevuse „riituseks“ kvalifitseerimist, mida on eelotsusetaotluse esitanud kohus käesolevas eelotsusetaotluses kirjeldanud.
- 52 Nüüd, kui sissejuhatavad täpsustused on tehtud, tuleb kontrollida, kas eeskiri, mis on sätestatud määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes määruse artikli 2 punktiga k, piirab harta artikliga 10 tagatud õigust usuvabadusele või mitte.
- 53 Määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 1 on üldpõhimõttena ette nähtud, et „[l]oomi tohib [liidus] surmata üksnes pärast uimastamist“. Selle artikli lõikes 4 on sätestatud, et loomade suhtes, kelle puhul kasutatakse usuriitustega ettekirjutatud erilisi tapmisviise nagu need, mis on seotud ohverduspüha ajal toimuva riitusliku tapmisega, „[l]õike 1 nõudeid ei kohaldata [...], tingimusel et tapmine toimub tapamajas“.

- 54 Mis puudutab määruse nr 1099/2009 artikli 2 punkti k, siis selles on mõiste „tapamaja“ määruse tähenduses määratletud kui „määruse [...] nr 853/2004 reguleerimisalasse kuuluv ettevõtte maismaaloomade tapmiseks“.
- 55 Seega nähtub määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõigete 1 ja 4 ning artikli 2 punkti k tõlgendusest nende koostoimes, et riituslik tapmine eelneva uimastuseta on liidus erandkorras lubatud, tingimusel et niisugune tapmine toimub asutuses, millel on liikmesriigi pädevate asutuste väljastatud tegevusluba ning mille konstruktsioon, põrandaplaan ja sisseseade vastavad määruses nr 853/2004 sätestatud tehnilistele nõuetele.
- 56 Sellega seoses tuleb täpsustada, et määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kohaselt lubatud erandiga ei ole kehtestatud mingit keeldu liidus riitusliku tapmisega tegeleda, vaid sellega on hoopis konkretiseeritud liidu seadusandja võetud positiivset kohustust lubada loomi eelneva uimastamiseta tappa, et tagada eelkõige praktiseerivate moslemite usuvabaduse tegelik austamine ohverduspüha ajal.
- 57 Niisugust tõlgendust kinnitab määruse nr 1099/2009 põhjendus 18, milles on selgelt kirjas, et määrusega on kehtestatud sõnaselge erand loomade tapaeelse uimastamise nõudest, just eesmärgiga tagada, et austatakse usuvabadust ning õigust kuulutada oma usku või veendumusi tava ja kombetalituse kaudu, nagu on ette nähtud harta artiklis 10.
- 58 Selles kontekstis tuleb tõdeda, et nähes ette kohustuse viia riituslik tapmine läbi määruse nr 853/2004 nõuetele vastavas tegevusloaga tapamajas, on määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 eesmärk koostoimes artikli 2 punktiga k üksnes tehnilisest aspektist korraldada ja reguleerida vabadust tegeleda eelneva uimastuseta tapmisega usulistel põhjustel.
- 59 Niisugune tehniline reguleerimine aga iseenesest ei piira praktiseerivate moslemite õigust usuvabadusele.
- 60 Nimelt, esiteks tuleb märkida, et määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kohaselt koostoimes määruse artikli 2 punktiga k kehtib riitusliku tapmise suhtes nõue järgida samu tehnilisi tingimusi nagu need, mis üldjuhul kehtivad mis tahes loomade tapmise suhtes liidu piires, sõltumata kasutatud meetodist.
- 61 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 78 mainis, on kohustus kasutada määruse nr 853/2004 tehnilistele nõuetele vastavat tegevusloaga tapamaja üldiselt ja vahet tegemata suunatud igale loomade tapmise korraldajale, sõltumata mis tahes seosest konkreetse usuga, ja puudutab seega mittediskrimineerivalt kõiki loomset päritolu liha tootjaid liidus.
- 62 Teiseks tuleb täpsustada, et niisuguseid tehnilisi tingimusi ette nähes sobitas liidu seadusandja usuriitustega ettekirjutatud eriliste tapmisviiside järgimise kokku nende põhieeskirjade järgimisega, mis on määrustega nr 1099/2009 ja nr 853/2004 kehtestatud loomade heaolu kaitseks nende surmamisel ja kõikide loomset päritolu liha tarbijate tervise kaitseks.
- 63 Nimelt, esiteks on loomade heaolu kaitse määrusega nr 1099/2009 ja iseäranis selle artikli 4 lõikega 4 taotletav põhieesmärk, nagu nähtub juba määruse pealkirjast ja põhjendusest 2.
- 64 Nagu Euroopa Kohus on juba märkinud, väljendus loomade heaolu olulisus muu hulgas selles, et liikmesriigid võtsid vastu protokoll (nr 33), mille kohaselt peavad liit ja liikmesriigid pöörama liidu poliitika kavandamisel ja rakendamisel täit tähelepanu loomade heaolu nõuetele (vt selle kohta 19. juuni 2008. aasta kohtuotsus Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers ja Andibel, C-219/07, EU:C:2008:353, punkt 27, ning 23. aprilli 2015. aasta kohtuotsus Zuchtvieh-Export, C-424/13, EU:C:2015:259, punkt 35).

- 65 Selles kontekstis asus liidu seadusandja seisukohale, et vältimaks eelneva uimastuseta surmatavatele loomadele liigsete ja tarbetute kannatuste valmistamist, peab igasugune riituslik tapmine toimuma määruses nr 853/2004 sätestatud tehnilistele nõuetele vastavas tapamajas. Nimelt, nagu määruse nr 1099/2009 põhjendustes 43 ja 44 on sisuliselt märgitud, on ainult seda liiki tapamajas võimalik loomade „liikumist piirata individuaalselt ja mehhaaniliselt“ ning võtta arvesse „teaduse ja tehnilise arengu saavutusi“ selles valdkonnas, et võimalikult suures ulatuses vähendada nende kannatusi.
- 66 Teiseks, eesmärgi tõttu tagada inimeste tervise kaitse kõrge tase otsustas liidu seadusandja – nagu nähtub määruse nr 1099/2009 põhjendusest 8 – panna toidukäitlejatele vastutuse toidu ohutuse tagamise eest ning kehtestada kohustuse viia igasugune loomade tapmine läbi tapamajades, mille konstruktsioon, põrandaplaan ja sisseseade vastavad eelkõige määruse nr 853/2004 III lisas ette nähtud tehnilistele nõuetele.
- 67 Nimelt, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 64 ja 65 märkis, oli liidu seadusandjal viimati mainitud määruse vastuvõtmisel otsene soov tagada kooskõlas selle põhjenduses 2 kirjeldatud kavatsusega, et olenemata valitud tapmisviisist toodetaks ja turustataks kõiki loomset päritolu toiduaineid rangete eeskirjade kohaselt, mis võimaldavad tagada toidu hügieeni ja ohutuse ning vältida seega inimeste tervise kahjustamist.
- 68 Eespool esitatud kaalutlustest ilmneb, et eeskiri, mis on sätestatud määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes määruse artikli 2 punktiga k, ei piira iseenesest kuidagi ohverduspüha ajal praktiseerivate moslemite õigust usuvabadusele, mis on kaitstud harta artikliga 10.
- 69 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab ometi, et eeskirjast tulenev kohustus võib Flandria piirkonna territooriumil paljudel praktiseerivatel moslemitel takistada riitusliku tapmisega tegelemist ja piirata nende õigust usuvabadusele.
- 70 Need kaalutlused on tema sõnul seotud asjaoluga, et Flandria piirkonna territooriumil asuvatel tegevusloaga tapamajadel, mis vastavad määruse nr 853/2004 nõuetele, puudub piisav tapavõimsus, et tulla toime *halal*-liha nõudluse kasvuga, mida on täheldatud ohverduspüha ajal. Moslemikogukonna kulul uute tegevusloaga tapamajade asutamine või nende ajutiste tapmiskohtade tegevusloaga tapamajadeks ümberehitamine, mis tegutsesid kuni 2014. aastani, nõuaks aga ülemäära suuri rahalisi investeeringuid. Lisaks ei oleks need investeeringud riitusliku tapmisega tegelemise ajutisuse tõttu otstarbekad ei loomade tarbetute või ülemääraste kannatuste vältimiseks ega paremate tagatiste pakkumiseks rahvatervise jaoks. Need võivad ka osutada ebaproportsionaalseks võrreldes loomade heaolu ja rahvatervise tagamise valdkonnas saavutatava lisaväärtusega.
- 71 Sellega seoses väärrib kõigepealt siiski märkimist, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleb liidu akti kehtivust analüüsida akti vastuvõtmise ajal olemas olnud faktiliste ja õiguslike asjaolude alusel. Kui liidu seadusandja peab hindama vastuvõetava õigusakti tulevast mõju, ehkki seda mõju ei saa täpselt ette näha, võib seadusandja hinnangut kritiseerida üksnes siis, kui see näib olevat ilmselgelt ekslik, võttes arvesse asjaolusid, mis olid seadusandjale kõnealuse õigusakti vastuvõtmise hetkel teada (17. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus *Schaible*, C-101/12, EU:C:2013:661, punkt 50, ning 9. juuni 2016. aasta kohtuotsus *Pesce* jt, C-78/16 ja C-79/16, EU:C:2016:428, punkt 50).
- 72 Liidu õigusnormi kehtivuse hindamisel tuleb seega arvesse võtta õigusnormi eripärasid ja kehtivus ei saa sõltuda konkreetse juhtumi erilistest asjaoludest (vt selle kohta 28. juuli 2016. aasta kohtuotsus *Ordre des barreaux francophones et germanophone* jt, C-543/14, EU:C:2016:605, punkt 29).
- 73 Käesoleval juhul ilmneb aga Euroopa Kohtule esitatud toimikust esiteks, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu esile toodud probleemistik, mida on mainitud käesoleva kohtuotsuse punktis 70, puudutab ainult väikest arvu Flandria piirkonna omavalitsusüksustest. Seda probleemistikku ei saa seetõttu pidada olemuslikult seotuks kogu liidus määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kohaldamisega koostoimes määruse artikli 2 punktiga k.

- 74 Ainuüksi asjaolu, et määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kohaldamine koostoimes määruse artikli 2 punktiga k võib piirata vabadust tegeleda riitusliku tapmisega konkreetse liikmesriigi ühes piirkonnas, ei saa seega mõjutada selle sätte kehtivust harta artikli 10 seisukohast. Kuna määruse nr 1099/2009 toime avaldub kõigis liikmesriikides, ei tule selle kehtivuse hindamisel arvesse võtta mitte üheainsa liikmesriigi konkreetset olukorda, vaid kõikide liidu liikmesriikide olukorda (vt analoogia alusel 4. mai 2016. aasta kohtuotsus *Poola vs. parlament ja nõukogu*, C-358/14, EU:C:2016:323, punkt 103 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 75 Pealegi ilmneb Euroopa Kohtule esitatud toimikus sisalduvatest andmetest, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu viidatud võimalikud ülemäärased kulud ei takistanud 2015. aastal kahel Flandria piirkonnas asuval ajutisel tapmiskohal ja 2016. aastal kolmel sellisel tapmiskohal asuda täitma määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 eeskirja koostoimes määruse artikli 2 punktiga k.
- 76 Teiseks sõltuvad võimalike ülemääraste kuludega seotud probleemid puhtalt riigisisestest konjunktuursetest asjaoludest.
- 77 Vajadus asutada määruse nr 853/2004 nõuetele vastavaid uusi tapamajasid koos sellega kaasnevate võimalike ülemääraste kuludega, mis jääksid moslemikogukonna kanda, tuleneb nimelt üksnes Flandria piirkonna territooriumil asuvate tegevusloaga tapamajade väidetavalt puudulikkusest võimsusest.
- 78 Niisugune liikmesriigi ühe piirkonna territooriumil esinev kohatine tapavõimsuse probleem, mis on seotud riituslike tapmistega nõudluse suurenemisega mõne päeva vältel ohverduspüha tõttu, on aga selliste riigisiseste asjaolude kokkulangemise tagajärg, mis ei saa mõjutada määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes määruse artikli 2 punktiga k.
- 79 Eespool toodust tuleneb, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu avaldatud kahtlus usuvabaduse võimaliku riive suhtes ebaproportsionaalse rahalise koormuse tõttu, mida asjaomased moslemikogukonnad peaksid kandma, ei ole põhjendatud ega saa ümber lükata käesoleva kohtuotsuse punktis 68 esitatud seisukohta, et eeskiri, mis on sätestatud määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes määruse artikli 2 punktiga k, ei piira iseenesest kuidagi moslemite õigust usuvabadusele, mis on tagatud harta artikliga 10.
- 80 Kõigist eespool toodud kaalutlustest järeldub, et määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 analüüsimisel koostoimes määruse artikli 2 punktiga k ei ilmnenud ühtegi asjaolu, mis võiks harta artikli 10 seisukohast mõjutada selle sätte kehtivust.

Määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivus koostoimes määruse artikli 2 punktiga k lähtuvalt ELTL artiklist 13

- 81 Mis puudutab määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivuse hindamist koostoimes määruse artikli 2 punktiga k lähtuvalt ELTL artiklist 13, siis viimati nimetatud sättes on ette nähtud, et liit ja liikmesriigid peavad pöörama täit tähelepanu loomade heaolu nõuetele, respektides samal ajal „liikmesriikide õigus- või haldusnorme ja tavasid, mis iseäranis käsitlevad riitusi, kultuuritraditsioone ja piirkondlikku pärandit“.
- 82 Sellega seoses tuleb siiski tõdeda samamoodi, nagu seda tegi komisjon oma kirjalikes seisukohtades, et käesoleval juhul ei ilmne Euroopa Kohtule esitatud toimikust selgelt, millised on need Belgia õigus- ja haldusnormid või ohverduspüha riituste alased tavad, mis kuuluvad ELTL artikli 13 kohaldamisalasse. Eelotsusetaotluse esitamise ajal kehtivates Belgia õigusnormides on nimelt ette nähtud, et riituslik tapmine peab kohustuslikult toimuma määruse nr 853/2004 nõuetele vastavas tegevusloaga tapamajas. Seetõttu on ainsad usuriitusi käsitlevad liikmesriigi õigusnormid, mida võib puudutada selle eeskirja kohaldamine, mis on sätestatud määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõikes 4 koostoimes määruse artikli 2 punktiga k, need, mis kehtisid kuni 4. juunini 2015, kui väljastati vaidlustatud ringkiri.

- 83 Isegi kui tuleks asuda seisukohale, et eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab nendele liikmesriigi õigusnormidele, vastab igal juhul siiski tõele, et kuna on leitud, et määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kohaldamisest koostoimes määruse artikli 2 punktiga k tulenev eeskiri ei piira moslemite õigust usuvabadusele, mis on tagatud harta artikliga 10, ei võimalda ükski Euroopa Kohtule analüüsimiseks esitatud asjaolu samade kaalutluste tõttu, mida on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktides 56–80, ka järeldada, et määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 koostoimes määruse artikli 2 punktiga k on ELTL artikli 13 seisukohast kehtetu.
- 84 Kõiki eespool toodud kaalutlusi silmas pidades tuleb esitatud küsimusele vastata, et eelotsuse küsimuse analüüsimisel ei ilmnenud ühtegi asjaolu, mis võiks harta artikli 10 ja ELTL artikli 13 seisukohast mõjutada määruse nr 1099/2009 artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes määruse artikli 2 punktiga k.

Kohtukulud

- 85 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

Eelotsuse küsimuse analüüsimisel ei ilmnenud ühtegi asjaolu, mis võiks Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 10 ja ELTL artikli 13 seisukohast mõjutada nõukogu 24. septembri 2009. aasta määruse (EÜ) nr 1099/2009 loomade kaitse kohta surmamisel artikli 4 lõike 4 kehtivust koostoimes määruse artikli 2 punktiga k.

Allkirjad